

LUNDS
UNIVERSITET

Genusvetenskapliga institutionen
vid Lunds universitet

Klara Holmberg

Sanning och objektivitet i nationalismens tjänst

En kritisk diskursanalys av föreställningar om sanning och objektivitet i
Migrationsverkets rättsliga ställningstaganden

GNVK02 Kandidatuppsats

15 högskolepoäng

Handledare: Helle Rydström

Termin: VT 2017

Innehåll

ABSTRACT	I
1 INLEDNING	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor	2
1.3 Forskningsfältet	3
2 METOD OCH MATERIAL	6
2.1 Faircloughs kritiska diskursanalys	6
2.2 Material	11
3 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	14
3.1 Rättsvetenskap och asylprocessen	14
3.2 Sanning och objektivitet	17
3.3 Ethiska överväganden och metodologisk reflektion	18
3.4 Nationalism, migration och gränskontroll	20
4 ANALYS	23
4.1 Det objektiva sökandet efter den universella sanningen	23
4.2 Förkroppsligande av den asylsökande	29
4.3 Juridiken som diskursiv praktik	32
4.4 Sanning och objektivitet som gränsvakt	37
5 SAMMANFATTNING	41
REFERENSER	45

Abstract

During the last two years there have been extensive changes in the Swedish migration policy within the current regulatory system. A necessity within the current system is to assess the credibility of the asylum seekers claims. This invites questions about truth and objectivity. The aim of this thesis is to examine the knowledge and belief system regarding objectivity and truth of the Swedish Migration Agency in its legal directions regarding the assessment of credibility and identity. By using critical discourse analysis and theoretical frameworks regarding objectivity, truth, migration and nationalism I conclude that discourses based on the assumptions of a universal truth and the possibility to find the truth by using objective examinations occur. However, the individual conditions of the asylum seeker might affect the possibility to find the universal truth. As discursive practice, the legal method and principles make modifications of the system more difficult. The assessment of credibility and identity is a part of the assessment of the right to asylum, which is one of the grounds for residency in Sweden. Therefore, the discourse of universal truth, possible to find by objective examinations, upholds the system of inclusion and exclusion, borders and the nation state.

Key words: objectivity, truth, credibility assessment, nationalism, migration.

Nyckel ord: objektivitet, sanning, tillförlitlighetsbedömning, nationalism, migration.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Vad hände egentligen under hösten 2015? Det sägs att det var bilden på den döda pojken Alan Kurdi på en strand i Turkiet som öppnade världens ögon den 2 september 2015 (Ohlsson 2016). Fyra dagar senare hölls en manifestation i Stockholm för flyktingar. Statsminister Stefan Löfvén höll tal och sa att "[m]itt Europa tar emot människor som flyr från krig, solidariskt och gemensamt. Mitt Europa bygger inte murar, vi hjälps åt när nöden är stor" (Regeringen 2015a).

Det var i september. Drygt en månad senare slöt regeringen tillsammans med de borgerliga partierna en migrationspolitisk överenskommelse. Överenskommelsen innebar bland annat att tillfälliga uppehållstillstånd skulle införas som huvudregel under en begränsad tid, att möjligheten till anhöriginvandring skulle begränsas genom att fler personer skulle omfattas av försörjningskrav och att kommuner skulle dela på ansvaret för mottagande av nyanlända (Regeringen 2015b).

Ytterligare en månad senare höll Stefan Löfvén och Åsa Romson en presskonferens. Regeringen föreslog "åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande" och annonserade att en tillfällig lag skulle införas. Utöver den överenskommelse som slöts med de borgerliga partierna i oktober 2015 skulle den svenska lagstiftningen anpassas efter de minimikrav som gäller enligt internationella konventioner och EU:s reglering. Identitetskontroller skulle införas på samtliga kollektiva transportsätt till Sverige (Regeringen 2015c).

Identitetskontrollerna har förlängts vid flera tillfällen och togs bort först den 2 maj 2017, samtidigt som gränskontrollerna då skärptes (Regeringen 2017). Förslaget om inskränkningar i den svenska lagstiftningen resulterade i en

mycket omdiskuterad proposition som fick kritik från flera remissinstanser (Prop. 2015/16:174). Riksdagen röstade för propositionen den 21 juni 2016 och den nya, tillfälliga lagen trädde i kraft den 20 juli 2016 (Sundberg & Forssblad 2016).

De ändringar som genomfördes i svensk lagstiftning efter hösten 2015 kan förstås som ett sätt att återerövra kontrollen över gränserna och därmed över nationalstaten som konstruktion (jfr Yuval-Davis 2011 och Tesfahuney 1998). Samtidigt är det inte ett nytt system som infördes under 2016. Det handlar snarare om att det befintliga systemet skärptes och blev hårdare. Regleringen av asylrätten användes redan för att kontrollera gränser och för inkludering och exkludering av vissa människor. I den här uppsatsen vill jag undersöka de logiker som ligger bakom denna gränskontroll och inkludering och exkludering.

Jag är jurist och har sedan juni förra året arbetat som asylhandläggare på Migrationsverket. Den inblick i systemet som jag fått genom mitt arbete har väckt frågor som handlar om bedömningen av en asylsökandes berättelse. Denna bedömning handlar i hög grad om sanning och objektivitet. Är det som den asylsökande berättar sant? Hur kan vi som jobbar på Migrationsverket veta det? Varför spelar det någon roll?

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Vad som faktiskt har hänt i en konkret situation blir inom rättsväsendet en fråga om bevisning. I asylärenden utgör den asylsökandes berättelse, handlingar som den sökande lämnar in, exempelvis identitetshandlingar, och landinformation ofta bevisning.¹ Frågan som hanteras är om bevisningen i en konkret situation är tillräcklig för att något, x , ska anses ha hänt. Det innebär att en domstol, eller Migrationsverket, inte nödvändigtvis konstaterar om x hänt eller inte, utan enbart om *bevisningen* är tillräcklig eller inte för att

¹ Se vidare avsnitt 3.1.

konstatera att x har hänt. I praktiken kan en emellertid fråga sig vilken betydelse skillnaden har mellan att konstatera att bevisningen inte är tillräcklig och att konstatera att x inte har hänt. Detta synliggör vissa grundläggande frågor om sanning och objektivitet. Vad hände verkligen i en viss konkret situation? Finns det något som "verkligen" hänt i en konkret situation? Kan vi få kunskap om vad som "verkligen" hände? Hur kan vi i så fall få kunskap om vad som verkligen hände?

Syftet med min uppsats är att granska det svenska asylsystemets kunskaps- och föreställningssystem om objektivitet och sanning, och dess politiska och ideologiska effekter. För att uppfylla syftet kommer följande forskningsfrågor att besvaras:

- Vilka diskurser om objektivitet och sanning förekommer i Migrationsverkets rättsliga ställningstaganden om sannolik identitet och bedömning av tillförlitlighet och trovärdighet i asylärenden?
- Vilka ideologiska effekter har diskurserna för konstruktionen av nationalstaten och inkludering och exkludering?

1.3 Forskningsfältet

Det ämne som jag behandlar i min uppsats tangerar rättsvetenskapen. Den rättsvetenskapliga forskning som finns om objektivitet och sanning delar jag in i två kategorier, nämligen traditionell och kritisk rättsvetenskap. Till den traditionella rättsvetenskapliga forskningen räknar jag texter som behandlar det objektivitetskrav som råder inom juridiken och hur jurister bör förhålla sig till detta. Ett exempel är Lars Heumans artikel om domares och åklagares skyldighet att vara objektiva (Heuman 2004/2005). Med kritisk rättsvetenskap menar jag, liksom Åsa Gunnarsson och Eva-Maria Svensson, att "[u]tgångspunkterna för forskningen, likväl som grunderna för studieobjektet rätten och dess relation till samhället, måste problematiseras

och redovisas” (Gunnarsson & Svensson 2009, s. 99). Kritisk rättsvetenskap syftar till och möjliggör förändring (Gunnarsson & Svensson 2009, s. 99f).

Moa Bladinis avhandling (2013) placerar jag inom ramen för kritisk rättsvetenskap. Syftet med avhandlingen är att kritiskt granska objektivitet i juridisk doktrin och rättstillämpning. Bladini kommer fram till att den dömande verksamheten i brottmål präglas av ett positivistiskt objektivitetsideal som innebär ett osynliggörande av den som dömer och den som ska dömas. Det får till följd att vissa värderingar framstår som naturliga, normala och nödvändiga och att domar med hjälp av legitimeringsstrategier framstår som objektiva.² Även inom andra discipliner har föreställningar om objektivitet och sanning inom rättsväsendet undersökts. Lena Schelin har skrivit om bevisvärdering av muntliga utsagor i brottmål (Schelin 2007), vilket också kan sägas behandla objektivitetsanspråk inom rättsväsendet. Exempelvis har Ingrid Sahlin skrivit om hur nämndemän beskriver och legitimerar trovärdighetsbedömningar i brottmål när en person som framträder i rätten ändrar sin berättelse (Sahlin 2008).

Även om jag liksom ovan nämnda forskare undersöker objektivitet inom rättsväsendet skiljer mitt ämne sig från deras genom att jag undersöker objektivitet och sanning inom ett annat rättsområde, nämligen asylrätten. Det skiljer sig även åt eftersom jag undersöker praktiken inom en förvaltningsmyndighet, Migrationsverket, och inte inom domstolssfären. Under åren 2010-2012 pågick ett forskningsprojekt kallat *Hur konstrueras den (tro)värdiga asylsökanden? Kunskap och makt i asylärenden* som Hanna Wikström ansvarade för. Projektet fokuserade på hur Migrationsverket, migrationsdomstolarna och biträden resonerar vid bedömning av asylskäl och trovärdighet i asylansökningar. Wikström har även skrivit boken *Migrationsrätt : skyddsbehov och trovärdighet : bedömning i asylärenden*

² Delar av Bladinis forskningsresultat kommer jag använda som teori, se avsnitt 2.2. Annan kritisk rättsvetenskaplig forskning visar på förekomsten av bristande objektivitet. Ett exempel på detta är Ulrika Anderssons avhandling (2004) om hur brottsoffer i sexualbrottmål framställs.

tillsammans med Rebecca Thorburn Stern (Thorburn Stern & Wikström 2016), där den andra delen av boken behandlar trovärdighetsbedömningen när religion och sexuell läggning åberopas som skyddsskäl. Även Livia Johannesson har skrivit om trovärdighetsbedömningar i migrationsärenden (Johannesson 2012). Johannesson menar att det inte bara är juridiska principer för trovärdighetsbedömningen som styr, utan även informella antaganden om hur kön, utbildning, kultur och religion påverkar en individs agerande. Johannesson menar att detta begränsar hur unik och avvikande en berättelse kan vara för att anses trovärdig i domstolsprocessen. Min forskning skiljer sig från Thorburn Stern och Wikströms respektive Johannessons genom att jag gör en analys av Migrationsverkets rättsliga ställningstaganden utifrån teorier om objektivitet och sanning.

2 Metod och material

2.1 Faircloughs kritiska diskursanalys

Begreppet kritisk diskursanalys används både för att specifikt beskriva Norman Faircloughs specifika teori- och metodbygge och för att beskriva en bredare inriktning inom diskursanalysen (Winther Jørgensen & Philips 2000, s. 66). Jag har valt Faircloughs kritiska diskursanalys (KDA) som teoretisk och metodisk utgångspunkt i min uppsats eftersom den är mest relevant utifrån vad jag vill undersöka.

Faircloughs KDA grundas på kritisk realism, som utgår från att det finns en verklig värld som existerar oberoende av om och hur vi förnimmer och förstår världen. Den kritiska realismen innebär att den sociala världen skiljer sig från den naturliga världen genom att den sociala världen är konstruerad och beroende av mänskligt agerande för att existera. Fairclough menar därför att världen går att förändra på vissa sätt, men inte på andra. Detta synsätt kallar han en moderat form av social konstruktivism (Fairclough 2010, s. 4-5).

Fairclough använder *diskurs* annorlunda än många andra teoretiker och begränsar dess betydelse till skrivet eller talat språk (Fairclough 1992, s. 62). Fairclough använder även diskurs för att beskriva specifika diskurser, som ett sätt att tala som ger betydelse från ett visst perspektiv, exempelvis den feministiska diskursen. Jag benämner de specifika sätt att tala om och förstå objektivitet och sanning som jag finner i materialet för diskurs (jfr Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 72-73).

Fairclough använder en tredimensionell analys för att undersöka kopplingarna mellan olika diskursiva händelser (användning av språk). Alla diskursiva händelser har tre dimensioner, nämligen 1) text, 2) diskursiv praktik (produktion, tolkning och konsumtion av text) och 3) sociala praktiker. Relationen mellan texten och den sociala praktiken medlas av den

diskursiva praktiken (Fairclough 2010, s. 94-95). Nedan beskriver jag den tredimensionella analysen och de begrepp som jag utgått från i min analys kopplat till de olika nivåerna.³

Textanalys är en viktig del av diskursanalysen. Analys av text handlar både om analys av form, betydelse och innehåll (Fairclough 1992, s. 72, 74-75). Mitt fokus vid analysen av mitt material, två rättsliga ställningstaganden,⁴ är *Vad sägs?* och *Hur sägs det?*. Jag kommer därför använda mig av grammatik och vokabulär.

Jag analyserar även ställningstagandenas grammatik i form av transitivitet och modalitet (Fairclough 1992, s. 76-77, 174f). Transitivitet handlar om hur processer kodas i satser och hur olika typer av element involveras i dem. Det handlar framför allt om hur relationer markeras genom verb och om handlingsprocesser, där en agent agerar med ett syfte (ibid., s. 178). Nominalisering är en särskild form av transitivitet som innebär att adjektiv eller verb i en sats omvandlas till ett subjektiv. Användande av nominalisering medför att processen och dess modalitet, tempus och deltagare osynliggörs (ibid., s. 179). Nominalisering leder till att processer och aktiviteter transformeras till tillstånd och objekt och konkreta situationer eller handlingar blir abstrakta (ibid., s. 182).

Jag har framför allt analyserat transitivitet utifrån ställningstagandenas röst och har undersökt om det förekommer en agent och om denna i så fall är aktiv eller passiv. Satser med agerande kan ha antingen en aktiv eller en passiv röst. I en passiv sats är subjektet mål och agenten är passiv eller helt utelämnad. Passiva satser kan användas för att agenten inte är relevant, men det kan också finnas bakomliggande politiska och ideologiska orsaker, så som att inte göra agentskap, orsakssamband och ansvar tydligt (Fairclough 1992, s. 181-182).

³ Jag kommer dock inte strukturera min analys utifrån de tre dimensionerna. Se avsnitt 4.

⁴ RCI 08/2013 och RCI 09/2013. Se avsnitt 2.2 för en presentation av och diskussion om materialet.

Modalitet handlar om graden av samhörighet eller instämmande i ett påstående. Jag har i huvudsak analyserat modalitet genom att granska användningen av modala hjälpverb, så som måste, kan, vill, får, ska eller bör. Att uttrycka något i presens (är) är ett sätt att uttrycka definitiv modalitet. Ytterligare en aspekt som jag analyserat är subjektiv och objektiv modalitet. Modalitet kan vara subjektiv genom att graden av samhörighet till påståendet explicit uttrycks eller objektiv genom att den subjektiva positionen utlämnas. I det senare fallet är det inte tydligt vems perspektiv det är som representeras. Objektiv modalitet är ofta ett uttryck för makt och ett medel att skapa sanning, fakta och kunskap (Fairclough 1992, s. 158-160).

Jag kommer att granska vokabulär, som enligt Fairclough bland annat ska förstås som processer av ordval, formuleringar och betydelseskapande. Vokabulär handlar framförallt om analys av enstaka ord (Fairclough 1992, s. 75). Jag kommer att analysera vokabulär genom att undersöka de ord och formuleringar som används. Eftersom ord ofta har flera betydelser och en särskild betydelse kan uttryckas med olika ord har varje textförfattare möjlighet att välja mellan olika sätt att uttrycka något på och olika sätt att använda ett specifikt ord på (ibid., s. 185). Uttolkare av en text har på samma sätt fler möjligheter när det gäller att välja hur en text ska tolkas. De val som görs är inte helt individuella utan formas av sociala och kulturella processer (ibid., s. 185).

Diskurs är en form av social praktik. En social praktik kan bestå enbart av diskurs, men även av andra icke-diskursiva praktiker. Analysen av en specifik diskurs som diskursiv praktik fokuserar på produktions-, distributions- och konsumtionsprocesser. Dessa processer måste sättas i en ekonomisk, politisk och institutionell kontext och varierar mellan olika diskurstyper beroende på olika sociala faktorer (Fairclough 1992, s. 71, 73).

Enligt Fairclough ska en analys av den diskursiva praktiken vara en analys på både mikro- och makronivå, där mikronivån ger information som stödjer makroanalysen (Fairclough 1992, s. 85-86). I min analys av den diskursiva praktiken har jag fokuserat på hur texten, alltså *vad* som sägs och *hur* det sägs,

kan förstås i sin kontext. För att kunna göra det har jag utgått från begreppen interdiskursivitet, intertextualitet och koherens.

Interdiskursivitet innebär att en diskurstyp byggs genom en kombination av olika diskursiva element (Fairclough 1992, s. 117-118). För att skilja mellan olika diskursordningar använder Fairclough sig av diskurstyperna genre, stil, aktivitetstyp och diskurs (ibid., 1992, s. 70). Jag förstår diskursordning som summan av diskurser och genrer och som ett system som formas och formar varje fall av språkbruk (jfr Winther Jørgensen & Philips 2000, s. 73, 76). I uppsatsen använder jag mig av i huvudsak av genre och diskurs. En genre är en relativt stabil uppsättning av konventioner som är associerade och interagerar med en socialt accepterad aktivitet. Genre implicerar även särskilda produktions-, distributions- och konsumtionssätt (Fairclough 1992, s. 126). Diskurs som en typ av diskurselement bidrar till en specifik konstruktion av innehållet i texten. Diskurser kan identifieras utifrån det specifika kunskapsområdet och det särskilda sätt som det är konstituerat (ibid., s. 127-128).

Alla texter bygger på andra texter, oavsett om det görs explicit eller implicit. Det kan ske genom att inkorporera, assimilera eller motsäga andra texter i texten. Detta kallar Fairclough för intertextualitet (Fairclough 1992, s. 84). Jag har undersökt ställningstagandenas intertextualitet utifrån hur ställningstaganden förändras och byggs upp med hjälp av och genom element av andra texter och hur andra texter påverkar tolkningen av ställningstaganden (jfr Fairclough 1992, s. 84-85, 117f, 130f; Winther Jørgensen & Philips 2000, s. 77). Jag har undersökt vad som lyfts in i texten och när och hur det lyfts in. En aspekt av detta är gränsen mellan texten och det som lyfts in. En tydlig gräns kan skapa ett avstånd och en distans till det som lyfts in, som om det kom från en annan röst. Denna distans kan användas för att introducera ett nytt ord eller för att använda den andra röstens auktoritet (jfr Fairclough 1992, s. 118-120).

Förändringen av texten genom intertextualitet kan ske på ett relativt konventionellt och normativt sätt eller på nya sätt med nya former av element

från diskursordningar (Fairclough 1992, s. 85). Hur förändringen av texten sker, konventionellt eller på nya sätt, kan kopplas till diskursiva förändringar, som i sin tur kan kopplas till större sociala och politiska förändringar (ibid., s. 68, 70, 85). Institutioner har ibland specifika sätt och rutiner för att processa texter (ibid., s. 79). Sociala institutioner och praktiker begränsar utvecklingen av intertextualiteten (ibid., s. 130).

En koherent text är en text som framstår som logiskt strukturerad och som att de olika delarna är relaterade till varandra på ett meningsfullt sätt (Fairclough 1992, s. 83). En text kan vara koherent även om den inte är sammanlänkad (ibid., s. 83). Med sammanlänkning avses hur satser byggs till meningar eller meningar till större textstycken (ibid., s. 75, 77, 174f). Skillnaden mellan sammanlänkning och koherens är att en koherent text kräver att personen som läser texten själv kan infoga det som krävs för att texten ska vara logisk om explicita sammanlänkingsmarker inte förekommer. För vissa texter krävs vissa tolkningsprinciper för att texten ska bli koherent och vissa tolkningsprinciper är särskilt förknippade med vissa diskurstyper. Sådana kopplingar kan ha en ideologisk funktion (ibid., s. 84).

KDA fokuserar på maktrelationers och ojämlikhets betydelse i produktionen av sociala orättvisor. Fairclough menar att ideologi är en central del av detta. Ideologi förstås i detta sammanhang som betydelse i maktens tjänst, det vill säga tolkningar och förklaringar som nödvändiga för att skapa och upprätthålla maktrelationer (Fairclough 2010, s. 6-7). Fairclough menar att ideologier ger betydelse åt och konstruerar verkligheten, det vill säga den fysiska världen såväl som sociala relationer och identiteter. Ideologier är inbyggda i olika dimensioner av diskursiva praktiker och bidrar till produktion, reproduktion och förändring av maktrelationer. Ideologier är som mest effektiva när de naturaliseras och framstår som sunt förnuft, samtidigt som ideologisk kamp bidrar till omstrukturering och förändring av maktrelationer (Fairclough 1992, s. 87-88).

Min analys av den sociala praktiken fokuserar på att svara på frågorna *Varför?*, *Vad spelar det för roll?* och *Vad står på spel?*. Detta syftar till att

specificera "karaktären" på den sociala praktiken. Detta är nödvändigt för att kunna förklara varför den diskursiva praktiken ser ut som den gör och vilka effekter den diskursiva praktiken har på den sociala praktiken. Mitt fokus är ideologiska effekter som diskursordningen har (Fairclough 1992, s. 237-238).

2.2 Material

Inledningsvis hade jag som ambition att granska diskurser om sanning och objektivitet både inom Migrationsverket och migrationsdomstolarna. Att både granska Migrationsverkets och domstolarnas praktiker hade gjort det möjligt för mig att både analysera hur bedömningen ska göras och hur den görs. Tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömningen i asylärenden är en central del för en sådan granskning. Migrationsverket och migrationsdomstolarna har i viss mån olika användning av begreppen tillförlitlighet och trovärdighet. Därför bestämde jag mig för att enbart granska Migrationsverket.

Genom min erfarenhet som asylhandläggare på Migrationsverket är jag bekant med offentlighets- och sekretessregler. Jag är även bekant med rättsliga ställningstaganden och hur de styr Migrationsverkets verksamhet. Jag bestämde mig därför för att läsa de rättsliga ställningstaganden som ger instruktion för hur tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömningen ska göras. Ett rättsligt ställningstagande är en del av Migrationsverkets rättsliga styrning och ska ge vägledning vid Migrationsverkets rättsliga bedömningar.

Jag läste sex ställningstaganden som på olika sätt och i olika utsträckning behandlar tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömningen.⁵ Vid läsningen antecknade jag centrala begrepp och bedömde i vilken utsträckning ställningstagandena behandlade bedömningen av tillförlitlighet- och trovärdighet och/eller bevisvärdering. De två ställningstaganden, RCI

⁵ De ställningstaganden som jag gått igenom är RCI 11/2009, RCI 16/2012, RCI 26/2012, RCI 08/2013, RCI 09/2013 och SR 38/2015.

08/2013 *Rättsligt ställningstagande angående sannolik identitet i asylärenden* och RCI 09/2013 *Rättsligt ställningstagande angående metod för prövningen av tillförlitlighet och trovärdighet*, som jag valde ut handlar i hög grad om bevisvärdering och tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömning. Materialet är totalt 18 sidor. RCI 08/2013 är 8 sidor, varav sidorna 6 till 8 utgör bilaga med gällande rätt. RCI 09/2013 är 10 sidor.

Det finns rättsliga ställningstaganden som särskilt behandlar bedömningen av ärenden som berör en viss grund för förföljelse, exempelvis SR 28/2015 *Rättsligt ställningstagande angående utredning och prövning av den framåtsyftande risken för personer som åberopar skyddsskäl på grund av sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller könsuttryck*. Jag har valt att inte inkludera något sådant ställningstagande eftersom de även behandlar andra delar av prövningen än bedömningen av om tillhörigheten till en viss grupp är sannolik. Exempelvis behandlar SR 28/2015 också bedömningen av vad den sökande riskerar vid ett återvändande till sitt hemland. Genom att välja RCI 09/2013 har jag valt ut det rättsliga ställningstagande som handlar om den så kallade tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömningen⁶. Denna bedömning ska göras i alla ärenden avseende samtliga omständigheter som den asylsökande gör gällande.

RCI 08/2013 handlar om bedömningen av om den asylsökande har gjort sin identitet sannolik. Jag har valt att inkludera detta ställningstagande eftersom det behandlar en del av bedömningen där skriftlig bevisning i form av identitetshandlingar spelar stor roll. Vid bedömningen av den asylsökandes skyddsskäl är skriftlig bevisning ofta stödbevisning till den muntliga berättelsen. I bedömningen av den asylsökandes identitet är förhållandet ofta det motsatta, det vill säga att den muntliga berättelsen är stödbevisning till den skriftliga bevisningen. Ytterligare ett skäl till att jag valt RCI 08/2013 är

⁶ Se avsnitt 3.1 för en närmare beskrivning av asylprocessen och tillförlitlighet och trovärdighet.

att bedömningen av identiteten, liksom tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömningar, måste göras i samtliga ärenden.

3 Teoretiska utgångspunkter

3.1 Rättsvetenskap och asylprocessen

Rättsvetenskap handlar i hög grad om att fastställa gällande rätt, det vill säga att svara på vad lagen säger. För att göra detta används vad som ofta kallas *rättsdogmatisk metod*. För att fastställa gällande rätt kan inte vilka källor som helst användas, utan *rättskällevärdet* pekar ut vilka källor som är relevanta. Den rättsdogmatiska metoden kan beskrivas som en analys av beståndsdelarna av rättskällevärdet så att slutresultatet speglar hur en viss rättsregel ska uppfattas i ett visst konkret sammanhang. Rättskällevärdet i svensk rätt består av lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin (Kleineman 2013, s. 26, 28). Inom asylrätten utgörs lagstiftning både av internationella konventioner och regler och av svenska lagar. Detsamma gäller rättspraxis, där både internationella och nationella domar är relevanta. Det finns också andra källor som är svårare att placera in i den traditionella rättskällevärdet. Ett exempel är UNHCR:s *Handbok om förfarande och kriterier vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning*. Ett annat är Migrationsverkets rättsliga ställningstaganden (Seidlitz 2014).

Inom rättsvetenskaplig forskning finns en stark tradition av att skilja på hur gällande rätt ser ut och hur den *bör* se ut. På samma sätt finns ett ideal om att skilja mellan argument med förankring i rättskällorna och personliga värderingar och uppfattningar (Kleineman 2013, s. 36-37). I svensk rättstradition finns en mer lojal inställning till vad som anses vara gällande rätt i jämförelse med andra rättstraditioner. Detta beror i viss mån på att det i Sverige funnits en syn på lagstiftningen som demokratins och politikens styrmedel (Gunnarsson & Svensson 2009, s. 105).

Kritisk rättsvetenskap bygger på insikten om att värderingsfria och objektiva studier är en illusion och att föreställningen om värderingsfria studier inom den traditionella rättsvetenskapen döljer en konservativ värdegrund (Gunnarsson & Svensson 2009, s. 100). En viktig utgångspunkt i uppsatsen

är att jag betraktar rättsväsendet och rättslig reglering som en social konstruktion och resultatet av politik, ideologi och maktstrukturer. Detta synsätt kan kontradikteras med synen på rätten som neutral och objektiv. För att tillämpa rättsregler i ett konkret fall krävs att en bedömning görs av omständigheterna i det enskilda fallet; det krävs en juridisk bedömning av vad som faktiskt har hänt och vad som är bevisat. Rättsväsendet är således inte bara ett exempel på en social konstruktion genom de konstruerade normerna, utan även på hur verkligheten konstrueras genom rättsliga konstateranden om vad som är bevisat (och därmed sant?) (jfr Niemi-Kiesiläinen, Honkatukia & Ruuskanen 2007). Beroende på vad som anses bevisat följer olika (rättsliga) konsekvenser.

De svenska asylrättsliga reglerna grundar sig på internationella konventioner och regler. Asylrätten reglerar vad som krävs för att en person som lämnat sitt land för att söka skydd ska få stanna i Sverige. Det finns flera olika skyddsgrunder. De regleras i 4 kap. UtlL⁷. En skyddsgrund är att vara flykting (Seidlitz 2014, s. 78-79). Bedömningen av om någon uppfyller kraven för att vara flykting är en fråga om bedömning av bevis och dess värde, *bevisvärdering*. I Sverige gäller *fri bevisprövning*, vilket innefattar både *fri bevisvärdering* och *fri bevisföring* enligt 35 kap. 1 § RB⁸. Bevisföring handlar om vilka bevis som är giltiga. Det är den som söker asyl som har *bevisbördan*. Det innebär att det är den asylsökande som måste visa det som denne påstår. På grund av den utsatta situation den asylsökande befinner sig i är kravet för vad som ska anses bevisat, *beviskravet*, relativt lågt. Det "räcker" att den asylsökande gör sin berättelse sannolik. Migrationsverket har som myndighet en *utredningsskyldighet*, vilket innebär att myndigheten är skyldig att utreda ärendet tillräckligt utifrån dess beskaffenhet innan beslut fattas. Utredningsskyldigheten fullgörs exempelvis genom att den som håller i en så kallad asylutredning från Migrationsverket ställer frågor till den sökande och

⁷ Utlänningslag (2005:716).

⁸ Rättegångsbalk (1942:740).

beaktar och tillför relevant landinformation (Diesen 2012, s. 198-204, 223-226).

Bevisvärdering handlar om att bedöma vad en asylsökande gjort sannolikt. Beviskrav och -värdering tangerar därmed frågor om vad som kan bevisas och om det finns något som är sant. Migrationsverkets verksamhet omfattas av objektivitetsprincipen som fastslås i 1 kap. 9 § RF⁹. Objektivitetsprincipen innebär att allas likhet inför lagen, saklighet och opartiskhet alltid ska beaktas. Med saklighet menas att ett beslut inte ska missgynna eller gynna en enskild utan att det finns stöd för det i lagen. Vissa krav som uppställs i lag ger en viss ram, men även inom denna ram kan beslut fattas som grundas på ovidkommande hänsyn (Bull 2012, s. 97, 101). Opartiskheten tar sikte på förhållandet mellan den som utövar makten och den som är i beroendeställning till denna (ibid., s. 103).

I praktiken uppfyller den sökande sin bevisbörda genom att muntligen berätta om varför hen lämnade sitt hemland och vad hen riskerar vid ett återvändande vid en asylutredning hos Migrationsverket. Denna berättelse är det huvudsakliga underlaget när Migrationsverket sedan fattar sitt beslut, tillsammans med stödbevisning i form av landinformation, som finns tillgänglig via Lifos¹⁰, och handlingar som den sökande har lämnat in (Seidlitz 2014, s. 73, 94-95). När beslut ska fattas i ett ärende ska Migrationsverket först bedöma om den asylsökandes berättelse är tillförlitlig, det vill säga om de tror på den sökandes berättelse. Därefter bedöms om de delar av den sökandes berättelse som bedömts som tillförlitliga är tillräckliga för att nå upp till de krav som ställs för att den sökande ska anses vara flykting. Ett beslut som är fattat av Migrationsverket och som går den sökande emot kan överklagas till Migrationsdomstolen och därefter till Migrationsöverdomstolen (Diesen 2012, 95-97).

⁹ Regeringsformen (1974:152).

¹⁰ Lifos är Migrationsverkets egen databas för rätts- och landinformation. Den innehåller information om förhållandena i de länder som de sökande kommer ifrån (se Migrationsverket 2017).

3.2 Sanning och objektivitet

Eftersom sanning och objektivitet är centrala vid bedömningen av asylärenden blir dessa begrepp viktiga i min analys. I min analys kommer jag utgå från det objektiva vetenskapsidealet och den feministiska kritik, av framför allt Sandra Harding och Donna Haraway, som detta vetenskapsideal fått.

Objektivitet är en central del inom positivismen. Inom positivismen är objektiv vetenskap idealet, med naturvetenskaper som matematik och fysik som förebilder. Vetenskapliga problem anses kunna lösas med en logisk eller empirisk ansats. Forskningen ska enligt det objektiva idealet vara värderingsfri (Birkler 2012, s. 54-55). Posivismen bygger på antagandet att det enbart är erfarenhetssatser, empiri, som kan ge kunskap. Genom att använda våra sinnen kan vi registrera en objektiv verklighet på ett objektivt sätt (Molander 2003, s. 113, 119). Inom positivismen är språket en spegling av verkligheten och ett medel för att studera och beskriva verkligheten i jakten på sanningen (Niemi-Kiesiläinen, Honkatukia & Ruuskanen 2007, s. 76-77).

Ståndpunktsteori möjliggör en kritik av positivismens ideal om forskning och kunskap som värdeneutral och objektiv, och av forskaren som neutral och utan egenintressen, utan att helt överge anspråken på objektivitet och sanning (Lykke 2009, s. 127 och 130f). Harding menar att feministisk ståndpunktsteori ger en starkare objektivitet och att problemet med positivistisk kunskap varit att den inte är objektiv nog. Objektivismen försöker maximera objektiviteten genom en föreställning om värdeneutral och opartisk kunskap som i själva verket osynliggör vissa värderingar. Istället menar Harding att objektiv kunskap kräver att marginaliserade personers liv är startpunkten, eftersom de kritiska frågor som behöver ställas inte väcks från den dominerande gruppens ståndpunkt (Harding 2004, s. 127-128, 136-137).

Donna Haraway kritiserar vad hon kallar för gudstricket, nämligen föreställningen om en position som gör det möjligt att se allting från

ingenstans genom ett allseende och allvetande subjekt som är distanserat från allt annat. Denna position är det som beskrivits som objektivitet. Haraway menar att all kunskap är situerad, det vill säga att all kunskap produceras av en kropp som både är lokaliserad (sited) och seende (sighting) från en viss position. Eftersom all kunskap är situerad är all kunskap också partiell. Det är enbart partiell kunskap som möjliggör objektivt seende. Som en motsats till gudstricket framhåller Haraway den situerade kunskapen som en form av feministisk objektivitet. Haraway efterfrågar partialitet, istället för universalitet, som grunden för att göra rationella kunskapsanspråk (Haraway 2004, s. 86-87, 92).

Jag har även tagit teoretisk utgångspunkt i några av Moa Bladini's forskningsresultat. Bladini beskriver olika röster som framträder i det material som hon analyserar. Det som Bladini kallar *den osynliga rösten* ger uttryck för det traditionella vetenskapsidealet och det som Haraway kallar för gudstricket. *Den förkroppsligade rösten* utgörs av en kroppsligt, lokalt och historiskt situerad vetenskaplig röst. Rösten talar uttryckligen ur ett specifikt perspektiv *Den kolonialiserade rösten* baseras inte på ett vetenskapsideal, utan symboliserar hur rösten tvingar läsaren att se det rösten ser och dra samma slutsatser (Bladini 2013, s. 265). *Den objektifierade rösten* tillhör den icke-mänskliga domstolen. Rösten framkommer genom domstolens namn och symbol och genom löpande hänvisningar till *tingsrätten* och *hovrätten*. Bladini menar att rösten också legitimerar texten genom hänvisning till domstolens institutionella auktoritet (ibid., s. 345). Bladini identifierar även *den etiskt ansvariga rösten*. Denna röst beskriver Bladini som den röst som undertecknar domen och därigenom är ansvarig för den (ibid., s. 346).

3.3 Etiska överväganden och metodologisk reflektion

Jag vänder mig mot föreställningen om en universell sanning. Den kunskap jag producerar i min kandidatuppsats är i allra högsta grad partiell. Jag

studerar svensk rätt, i en svensk kontext utifrån ett begränsat antal rättsliga ställningstaganden. Men den är också partiell utifrån min kroppsliga situering. Jag vänder mig också mot en uppfattning om distansering och gudstricket som nödvändigheter för en objektiv kunskapsproduktion (jfr Harding 2004; Haraway 2004). Istället menar jag att närvaro och situering är centralt för att närma sig feministisk objektivitet. Min forskning är ett resultat av val och tolkningar. Jag har strävat efter att reflektera över och ha min situering och position med mig genom processen.

Jag granskar ett maktutövande som jag själv en är del av. Under uppsatsprocessens gång har jag arbetat två dagar i veckan. Det har varit en särskild situation att *kritiskt granska* och *praktisera* Migrationsverkets praktiker om vartannat. Framför allt har jag upplevt att skrivandet har påverkat mitt arbete genom att jag i högre utsträckning reflekterat över de processer och praktiker som jag är en del av.

Min position har medfört vissa möjligheter och vissa begränsningar. Genom att ha erfarenhet av att arbeta som asylhandläggare på Migrationsverket har jag erfarenhet av hur de juridiska bedömningarna görs. Jag har på så vis kunnat producera kunskap utifrån kritiska frågor som min insiderposition möjliggör.

Samtidigt har min insiderposition medfört en möjlig begränsning av vad jag ser och därmed av vilka kritiska frågor som jag ställer. Jag har själv inga erfarenheter av att fly eller söka asyl. Således har jag inte genom min identitet eller kroppsliga erfarenheter som asylsökande en särskild position som ger möjlighet till privilegierad kunskap. Detta är en aspekt som har varit viktig för mig att ha med mig genom min kunskapsproduktion.

Även om jag inte skriver om de asylsökande eller deras berättelser, utan studerar Migrationsverket, en myndighet, har det varit viktigt för mig att tänka på att det finns människor bakom de texter och praktiker jag analyserar. Jag har därför varit mån om att försöka skriva fram de olika dimensioner och komplexiteter som materialet och analysen av det inrymmer. Anonymitet

upprätthålls genom att inga uppgifter om asylsökande eller tjänstemän framkommer i min uppsats.¹¹

3.4 Nationalism, migration och gränskontroll

Asylrätten bygger på nationalstaten och berör i allra högsta grad gränser. Asylrätten är ett sätt att utöva kontroll över och reglera vilka som kan passera nationens gränser. Jag granskar i denna uppsats en del av denna reglering. Jag betraktar nationalism som ideologi (jfr avsnitt 2.1.) och som en form av tillhörighetens politik som upprätthåller maktstrukturer, så som rasism och det kapitalistiska systemet.

Nira Yuval-Davis har skrivit om nationalism och om tillhörighetens politik. Tillhörighet kan beskrivas som en känsla av att känna sig hemma. Tillhörighet framstår ofta som "naturlig" men blir uttalad och politiserad när den på något sätt är hotad (Yuval-Davis 2011, s. 10). Yuval-Davis menar att tillhörighetens politik bygger på konstruktionen av gränser och på inkludering och exkludering av vissa människor, sociala kategorier och grupperingar inom dessa gränser (ibid., s. 18).

Tillhörighetens politik konstruerar ett särskilt politiskt projekt som sammankopplat med ett visst kollektiv. Kollektivet blir i sig konstruerat genom det politiska projektet på ett specifikt sätt och inom specifika gränser (Yuval-Davis 2011, s. 10). Termen nationalstat synliggör det politiska projekt som syftar till att radera ut skillnaden mellan tillhörighet till ett nationellt kollektiv och medborgarskap (ibid., s. 82). Yuval-Davis definierar nationen som ett imaginärt samhälle och en mänsklig föreställning hos personer som betraktar sig själv eller andra som tillhörande eller inte tillhörande en viss nation. Nationen är konstruerad runt gränser mellan vi och dem. Dessa "vi" och

¹¹ Sådana uppgifter framkommer enbart genom referens till rättsfall i materialet, men är inget jag refererar till i uppsatsen.

”dem” är ofta konstruerade utifrån olika myter om gemensamt ursprung eller gemensamt öde (ibid., s. 84-85). Mekonnen Tesfahuney beskriver också nationalism som grundat på principer om inkludering och exkludering i termer av vi och dem. Han menar att rasism är nationalismens baksida och definierar tillhörighet. Den kontroll en nation utövar över internationell migration korrelerar med den kontroll som nationen utövar över sina gränser och den kulturella identiteten (Tefahuney 1998, s. 502).

Vem som får vara en del av en nation beror på de särskilda politiska tillhörighetsprojekt som råder. Föreställningen om nationen krävs för att vi ska kunna avgöra om personer tillhör nationen eller inte (Yuval-Davis 2011, s. 90-91). Den traditionella bilden av relationen mellan stater och dess medborgare som permanent och statisk håller på att förändras genom många människor rör sig över gränser (ibid., s. 37). Rörlighet och tillgång till platser, *vem* som rör sig och *tillåts* röra sig, *var* och *varför*, är frågor som är beroende av politiska och hegemoniska strukturer. Alla subjekt åtnjuter inte samma rättigheter och friheter när det kommer till rörlighet och tillgång till platser, utan dessa rättigheter och friheter är strukturerade utifrån kön, ålder, klass och ras. Migration och rörlighet har även betydelse för föreställningar om nationella och kulturella identiteter, exempelvis identitet som ett mångkulturellt samhälle. Migration samverkar med nationalism. Samtidigt som migration förutsätter konstruktionen av gränser bidrar den till att bryta ner dem (Tefahuney 1998, s. 501).

Åsa Wettergren menar att kontrollen av inflödet av migranter är en del av ett större nationalistiskt projekt som syftar till att skydda de privilegier som svenska medborgare åtnjuter, och som i allt större utsträckning uppfattas vara hotade. En del av denna kontroll är Migrationsverkets känslomässiga regim som bygger på en dehumanisering av både asylsökande och tjänstemän på Migrationsverket (Wettergren 2010, s. 415). Wettergren menar att kognitiva processer, som exempelvis beslutsfattande och rationella val, också bygger på känslor. Emotionella regimer är organiseringen av vissa känslor på ett visst sätt. Den emotionella regimen blir internaliserad som individuella känslor,

men med utrymme för ett individuellt förhållningssätt och subregimer (ibid., s. 400-401).

Wettergren menar att det inom Migrationsverket råder en strukturell känslomässig regim som styr sättet som anställda hanterar sina känslor och som är internaliserad genom formell och informell interaktion mellan kollegor (Wettergren 2010, s. 401). Den känslomässiga regimen ger de anställda en känsla av autenticitet, betydelse och organisatorisk lojalitet. Den känslomässiga regimen, den föredragna organisatoriska identiteten och sättet att hantera och agera utifrån känslor kan sammanfattas med en strävan efter korrekta processer och professionalism (ibid., s. 400). Professionalismen präglas av vänlighet, effektivitet och empati (ibid., s. 404-405). Att vara professionell innebär att ha ett analytiskt förhållningssätt och att distansera sig från sina känslor och den asylsökande (ibid., s. 408-409). De anställda utgår från föreställningen om att deras arbete handlar om att objektivet och kognitivt bedöma en asylsökandes rätt till skydd (ibid., s. 401).

Samtidigt som känslomässiga regimer blir internaliserade finns det enligt Wettergren ett individuellt möjligt utrymme för utveckling och en flexibel hållning till en rad olika grupp- eller organisationsspecifika subregimer. Dessa subregimer är en del i individers identitetsskapande och ger dem en känsla av egenvärde och en moralisk kompass (Wettergren 2010, s. 402).

4 Analys

Det är inte helt enkelt att i praktiken dra skarpa linjer mellan de tre dimensionerna i Faircloughs KDA. Jag har därför strukturerat min analys utifrån de slutsatser som jag med hjälp av KDA har kommit fram till. I avsnitt 4.1 och 4.2 presenterar jag de diskurser om objektivitet och sanning som jag identifierat i materialet. Denna del baseras huvudsak på textanalys och på interdiskursivitet. I avsnitt 4.3 diskuterar jag juridiken som diskursiv praktik. I det sista avsnittet av analysen (avsnitt 4.4) diskuterar jag diskursordningen och juridikens betydelse för diskursordningen. Jag diskuterar även diskursernas ideologiska effekter avseende nationalismen, gränskontroll och inkludering och exkludering. Fokus för den sista delen är den diskursiva och sociala praktiken.

4.1 Det objektiva sökandet efter den universella sanningen

I texterna förekommer en diskurs som bygger på föreställningen att det finns en universell sanning. Detta framkommer explicit på vissa sätt, exempelvis genom att det i texterna förekommer antaganden om att det existerar en sanning och att den är möjlig att finna:

Med fri bevisföring menas att det inte uppställs några begränsningar i fråga om de källor som får användas *för att få fram sanningen*. (RCI 09/2013, s. 3. Min kursivering.)

Det finns i princip inte några begränsningar i fråga om de källor som får användas *för att ta reda på sanningen*. (RCI 08/2013, s. 8. Min kursivering.)

Ett tydligt exempel på föreställningen om att det finns en universell sanning framkommer i vissa beskrivningar av identiteten, det vill säga namn, födelsetid och medborgarskap, i RCI 08/2013.

För att vi ska kunna pröva de individuella skyddsskälerna behöver den sökande visa *vem han eller hon är*, och ofta finns ingen annan bevisning än den sökandes egen berättelse. (RCI 08/2013, s. 2. Min kursivering.)

Det framkommer även att den asylsökande ska uppmanas att "tala sanning" och om den sökande uppger "fel identitet" kan ett beslut om uppehållstillstånd återkallas (RCI 08/2013, s. 3). Föreställningen om en universell sanning kan kopplas till det objektiva vetenskapsidealet. Den universella sanningen betraktas som möjlig att nå genom empiri (jfr Molander 2003, s. 113, 119; Niemi-Kiesiläinen, Honkatukia & Ruuskanen 2007, s. 76-77).

I texterna framträder en tydlig bild av utredarens funktion; den går ut på att ta reda på sanningen.

Normalt bör den första intervjun vara tillräcklig för att *få klarhet* om den sökandes berättelse. Utredaren kan emellertid bli tvungen att genomföra ytterligare en intervju för att *klara ut* motsägelser och *finna* förklaringar till felaktiga påståenden och underlåtenhet att uppge väsentliga sakförhållanden. (RCI 09/2013, s. 4. Min kursivering.)

Bladini beskriver en liknande jakt på sanning i Ekelöfs texter. Ekelöf beskriver som att bevisvärdering handlar om att fiska efter sanningen (Bladini 2008, s. 243). Bladini beskriver detta som *den empiriska verkligheten*. Den empiriska verkligheten innebär den verklighet som är möjlig att hämta kunskap om genom empiri, genom att mäta och förnimma med sinnena och är en central del av det objektiva vetenskapsidealet (Bladini 2013, s. 266).

De uppdrag som den anställda får av myndigheten, exempelvis att analysera bevisningen runt varje bevisstema och att bedöma om uppgifter som inte är tillförlitliga påverkar själva kärnan i berättelsen (se RCI 09/2013, s. 1), är en del av bevisvärderingen. Det konstateras att "[m]etoden för bevisvärdering får aldrig bygga på subjektivism, godtycke och intuition", utan "[m]etoden måste i varje enskilt fall bygga på rationell, objektiv grund" (RCI 09/2013, s. 7). Genom att konstatera att bevisvärderingen inte "är *fri* för egna subjektiva och godtyckliga värderingar", utan att objektivitetsprincipen gäller, klargörs att det inte är alla värderingar som är objektiva (RCI 08/2013, s. 8). Trots att

bedömningen är en värdering av bevis är det inte vilka värderingar som helst som får ligga till grund för bedömningen. En central del av det objektiva vetenskapsidealet är att vetenskapen ska vara värderingsfri (Birkler 2012, s. 54-55).

Att agera och bedöma på ett objektivt sätt är en del i sökandet efter sanning:

Bevisvärderingen ska vara saklig och objektiv och beslutsfattaren måste motivera och förklara skälen för sitt beslut. (RCI 08/2013, s. 3)

Trovärdighet handlar inte om hur uppgifter presenteras (sökandes gester, blick etc.) *om dessa inte objektivt kan bedömas*. Däremot om det kan dokumenteras i ärendet att sökanden inte svarar på frågor som ställts vid upprepade tillfällen och inte kan förklara varför kan det *fastställas en objektiv grund* för bedömningen av om uppgifterna lämnats på ett trovärdigt sätt. Vidare kan sökandens agerande i övrigt beaktas. Det kan t.ex. handla om att ansöka först efter att ha påträffats av polis eller att inte ge en *rimlig förklaring* till varför han eller hon väntat så länge med att söka om skydd. Ett annat exempel kan vara upprepade asylansökningar som visar att sökandens tidigare åberopade skäl inte är korrekta och som inte kan förklaras. I sådana fall kan *objektiv grund* erhållas för att bedöma om uppgifterna lämnas på ett trovärdigt sätt. (RCI 09/2013, s. 3. Min kursivering.)

I citatet förekommer flera antaganden om objektivitet och objektiva grunder. Det antas dels att det går att objektivt bedöma sökandes gester och blick i vissa fall, dels att det går att fastställa och erhålla en objektiv grund i vissa fall. Objektiv grund antas vara möjlig att erhålla när det går att dokumentera att den sökande inte svarar på frågor som ställts vid upprepade tillfällen och inte kan förklara varför. Det antas även vara möjligt att erhålla objektiv grund om upprepade asylansökningar visar att tidigare åberopade skäl inte är korrekta och det inte finns en förklaring till det. Ett grundfundament för det objektiva vetenskapsidealet är att kunskap nås genom att vara objektiv (Molander 2003, s. 113, 119). Harding har kritiserat den positivistiska kunskapssynen för att dölja värderingar bakom en föreställd objektivitet (Harding 2004, s. 136-137). Ett exempel på detta är att värderingar döljs i texten bakom ord som rimligt, relevanta eller "kärnan i berättelsen". Det

framkommer inte i texten *på vilket sätt* det ska avgöras vad som är rimligt, relevant eller kärnan, och i bland inte heller *vem* som ska avgöra detta. Haraway menar att all kunskap är situerad och partiell (Haraway 2004, s. 86-87). Förkroppsligandet av den som ska stå bakom bedömningen av vad som är rimligt, relevant och kärnan, framkommer inte av texten. Istället sägs det från en allvetande position, liksom det gudstrick som Haraway kritiserar (ibid).

Samtidigt som föreställningen om en objektiv sanning som går att nå är tydlig framgår det också att det inte är en enkel uppgift och att det i viss mån handlar om en bedömning.

Uttalandena om sökandes allmänna trovärdighet innebär inte nödvändigtvis att samtliga uppgifter brister i tillförlitlighet. En prövning måste därför ske av vad som kan bedömas vara sant och vad som kan bedömas vara osant. Vid denna prövning ska varje del i berättelsen analyseras noggrant. (RCI 09/2013, s. 8)

Den som gör själva bedömningen är ofta frånvarande i RCI 09/2013. Istället för att bedömningen blir en handling och en process (att bedöma, bedömer) blir den ett objekt (en bedömning, bedömningen) (jfr Fairclough 1992, s. 182). Detta osynliggörande av handlande och distansen till bedömningen är karaktäristiskt för det objektiva vetenskapsidealet (jfr Bladini 2013, s. 265). Distansten kan också ses som ett uttryck för professionalismen inom Migrationsverket, vilken betraktas som en förutsättning för objektivt bemötande (Wettergren 2010, s. 408-409). Samtidigt framstår prövningen av vad som kan bedömas vara sant och osant som oundviklig genom användandet av ”måste” (jfr Fairclough 1992, s. 158-160).

I RCI 08/2013 används *vi* i texten (förutom i bilagan om gällande rätt). Vilka som ingår i detta *vi* framkommer inte explicit men tydliggörs indirekt:

Migrationsverkets utredningsansvar kan innebära att vi måste hjälpa den sökande att undersöka originalhandlingars tillförlitlighet. (RCI 08/2013, s. 4)

Viet är de anställda på Migrationsverket. Även om RCI 08/2013 har ett tydligare agentskap än RCI 09/2013 varvas detta med passivitet:

Om den sökande inte kan styrka eller göra sin identitet sannolik genom identitetshandlingar får vi använda andra metoder för att utreda identiteten och hemvist, t.ex. muntlig utredning, kunskapstest, språkanalys och uppgifter från referensdossier. Den sökandes berättelse ska då värderas tillsammans med övrig bevisning. (RCI 08/2013, s. 1)

I vissa delar finns det inte en explicit aktör, men åtminstone en viss agens i RCI 09/2013. Ett exempel på detta är uppmaningar som ”Identifiera alla relevanta fakta” (RCI 09/2013 s. 1) och ”Motivera därför noggrant varje brist” (RCI 09/2013, s. 10). Dessa uppmaningar har inte någon specifik mottagare i den specifika meningen, men läst mot bakgrund av avsikten med ställningstagandet och vad det är som uppmanas till framgår att det är tjänstemännen på Migrationsverket som uppmanas. Tjänstemännen blir myndighetens sökare i jakten på sanningen. I delar av texten lyfts utredaren fram som agent, medan den i andra delar osynliggörs.

Utredningen kräver därför en aktiv roll av utredaren. Händelser måste *utredas* i detalj, t.ex. var och när händelsen inträffade och vem som var närvarande. *Oklarheter* kräver följdfrågor från *utredaren*. Även händelser som gäller anhöriga måste *konkretiseras* med detaljfrågor för att *utredaren* ska kunna avgöra om det påverkar den sökandes situation. (RCI 09/2013, s. 8. Min kursivering.)

Det framstår som att vissa konsekvenser följer av utredningens och oklarheternas *natur* genom att det inte är utredaren som är agent och eftersom ”måste” används (jfr (Fairclough 1992, s. 158-160, 181-182). Istället för att utredaren måste ha en aktiv roll under utredningen är det utredningen som kräver en aktiv roll av utredare. Detsamma gäller att det inte är *utredaren* som måste utreda händelser i detalj, utan att *händelser* måste utredas i detalj. Först i slutet är det *utredaren* som ska kunna *avgöra* om det påverkar den sökandes situation. Även i de fall utredaren har en agens blir utredaren talad om, i tredje person, och inte talad till. Följande citat visar hur utredaren både framträder som agent och att agentskapet osynliggörs.

Det innebär att *utredaren* måste ge den sökande en chans – helst vid den muntliga utredningen – att förklara motstridiga uppgifter och uppgifter som strider mot kända fakta eller relevant och aktuell

landinformation. Vidare ska den sökande vid utredning *uppmannas* att beskriva vaga uppgifter mer i detalj. Om *utredaren inte hinner* med detta vid den muntliga utredningen ska en ny utredning hållas. (RCI 09/2013, s. 9. Min kursivering.)

Det finns också en underton av institutionell auktoritet i texterna som framkommer genom hänvisningar som *den utredande myndigheten*, *Migrationsverket* och *verket* (jfr Bladini 2013, s. 345). Avsändaren i texten är Migrationsverket, genom den tillförordnade rättschefen, vars namn har maskerats i den offentliga versionen av dokumentet.

Texten riktar sig framför allt till handläggare och beslutsfattare. I RCI 09/2013 framgår det inte explicit att texten riktar sig till handläggare och beslutsfattare, men det framkommer genom att det talas *om* handläggare och beslutsfattare och att ställningstagandets avsikt uppges vara ”att ge Migrationsverkets handläggare och beslutsfattare stöd för den nödvändiga bevisprövningen i asylärenden” (RCI 09/2013, s. 2). Dessa personer, den tillförordnade rättschefen, verksjuristen, asylexperten, handläggare, beslutsfattare och utredare, blir de mänskliga subjekt som får representera myndigheten. För att tala med Bladini kan de sägas vara den etiskt ansvariga rösten (jfr Bladini 2013, s. 346). I RCI 08/2013 är detta tydligare än i RCI 09/2013 genom användningen av *vi*. Genom att tala om ett *vi* blir tjänstemännen inkluderade i ett kollektiv och tvingade att se och dra samma slutsatser som författarna till ställningstagandena (jfr Bladini 2013, s. 365).

För att nå sanningen ska aktörerna använda sig av vissa verktyg i sina objektiva utredningar. Exempel på verktyg som ska användas för att kunna komma fram till sanningen nämns i RCI 08/2013, nämligen ”muntlig utredning, kunskapstest, språkanalys och uppgifter från referensdossier” (RCI 08/2013, s. 4). Flera av dessa metoder har en tydlig naturvetenskaplig koppling. De utgörs av empiriska studier som tester som mäter kunskap och analys av språklig hemvist. Denna typ av empiriska studier anses alltså vara användbara i sökandet efter den universella sanningen. Även detta kan ses som ett uttryck för det objektiva vetenskapsidealet och ger legitimitet till

praktiken (Birkler 2012, s. 54-55). När det gäller att bedöma sanningshalten i en berättelse är det inte lika enkelt. Bedömningen av berättelsers tillförlitlighet präglas trots det av empiri genom undersökning utifrån vissa bestämda kriterier. Kriterierna är om uppgifterna är sammanhängande och klara, detaljerade, oföränderliga, rimliga och inte är motstridiga (om inte rimliga förklaringar finns) eller står i strid med allmänt kända fakta (RCI 08/2013, s. 4; RCI 09/2013, s. 7).

4.2 Förkroppsligande av den asylsökande

Trots föreställningen om att det finns en universell sanning som är möjlig att nå genom objektiv, empirisk undersökning med vissa verktyg framkommer det i texterna att det inte alltid är möjligt. I vissa fall kommer mänskligheten i vägen.

Det ligger i sakens natur att många av de förhållanden som åberopas av asylsökande inte kan göras sannolika med skriftlig eller annan bevisning och att den sökande ska ges bevislättnad om han eller hon har lämnat en trovärdig berättelse. (RCI 08/2013, s. 3)

Sökandens berättelse får därför godtas om den framstår som trovärdig och sannolik. (RCI 08/2013, s. 2)

Den enda form av mänskligt subjekt som framträder i texten är den asylsökande. Utredaren nämns, men framträder inte som mänskligt subjekt, utan snarare som representant för myndigheten. Det gäller även när vi används i RCI 08/2013. Mitt i den institutionella och auktoritativa texten (jfr Bladini 2013, s. 345-346) dyker spåren av människor, deras person och lidande upp.

Det är i all tillförlitlighets- och trovärdighetsprövning också nödvändigt att ta hänsyn till personliga omständigheter hos den sökande. En person som varit utsatt för krig, våld och allvarliga hot mot sin egen person kan ha svårt att komma ihåg vissa detaljer och ha problem med ordningsföljden i skeenden. Andra personliga omständigheter, som kan inverka på redogörelsens detaljrikedom är t.ex. kön, utbildning, kulturella stigma, psykiska handikapp och ålder. Därigenom kan

personliga omständigheter ibland medföra att en person uppfattas som mindre trovärdig på grund av det sätt som han eller hon lämnar uppgifterna. I dessa fall kräver myndighetens utredningsansvar ofta att utredningen får kompletteras på det sätt som anvisas under punkten sex och att hänsyn tas till personliga omständigheter. (RCI 09/2013, s. 7)

Den asylsökande blir en person som kan ha kön, utbildning, ålder, kulturella stigma och psykiska "handikapp". Den har personliga förutsättningar och har blivit utsatt för saker. Istället för att vara utan position och situering blir den asylsökande förkroppsligad (jfr Haraway 2004, s. 86-87, 92). I RCI 08/2013 dyker två andra dimensioner av mänsklighet upp som tillmäts betydelse, nämligen att vara barn och den sökandes födelseplats.

Vi måste beakta barnets ålder, mognad och de individuella förutsättningarna att lämna uppgifter, se även bestämmelserna i 1 kap. 11 § utlänningslagen. Det finns i övrigt inte några aspekter ur barnperspektiv som påverkar detta rättsliga ställningstagande. (RCI 08/2013, s. 4)

Det blir aktuellt att tillämpa bevislätnadsregeln när t.ex. den sökande kommer från ett land där myndigheterna inte kan utfärda identitetshandlingar eller när de handlingar som utfärdas av landet inte godtas av svenska myndigheter. Regeln kan också bli aktuell när en sökande inte kan kontakta sina hemlandsmyndigheter för att styrka sin identitet. (RCI 08/2013, s. 6)

Det är också denna mänsklighet, som beskrivs som ett starkt skyddsintresse, som motiverar att Migrationsverket i asylärenden har ett utvidgat utredningsansvar (RCI 08/2013, s. 7). Det framkommer också av att beviskravet i asylärenden inte är den universella sanningen, utan att den asylsökande ska göra sin berättelse sannolik för att uppfylla sin bevisbörda. Däremot är det inte personen som talar, utan personen blir omtalad eller talad till.

Den asylsökande dyker även upp som mänskligt subjekt i beskrivningen av trovärdighetsbedömningen (se citat ovan under avsnitt 4.1, s. 25). De exempel som lyfts i samband med beskrivningen av trovärdighetsbedömningen handlar om situationer där den sökandes agerande beskrivs påverka

trovärdigheten negativt. Eftersom inga exempel lyfts fram på varför sådant agerande kan uppstå misstänkliggörs den asylsökande. Det enda som lyfts fram är att det kan finnas en *rimlig förklaring* till agerandet som utredaren ska bedöma. Utredaren som ska bedöma, förkroppsligas inte. Även om det i RCI 08/2013 framkommer ett *vi* är den röst som talar är inte förkroppsligad, utan snarare osynlig (Bladini 2013, s. 265, 345). Det är bara den asylsökandes personliga omständigheter som lyfts fram och Migrationsverkets tjänstemäns personliga förutsättningar framstår därigenom som irrelevanta. Även påpekandet om vilka följer personliga omständigheter kan få för myndighetens utredningsansvar sker med den osynliga rösten (RCI 09/2013, s. 7). Texten präglas av gudstricket, ett allvetande subjekt talande från ingenstans (jfr Haraway 2004, s. 86-87).

Däremot har den asylsökande ofta ingen agens, även om de personliga omständigheterna kan få vissa följder för processen och bedömningen. Beskrivningen av den asylsökandes personliga omständigheter och förutsättningar sker samtidigt med en distans till den asylsökande i sig. Exempelvis inverkar de personliga omständigheterna på *redogörelsens* detaljrikedom och inte på den asylsökandes förmåga eller möjlighet att redogöra för något på ett detaljerat sätt. Denna distans visar att även om det är en person som framträder i texten hanteras personen utifrån det objektiva vetenskapsidealet, där distans är en förutsättning för objektivitet (jfr Bladini 2013, s. 265). Denna distans syns även i de fall där känslor lyfts fram i texten.

En person, som på grund av sina upplevelser känt fruktan för myndigheterna i hemlandet, kan fortfarande känna ängslan gentemot varje annan myndighet och därför vara rädd för att tala öppet och ge en fullständig och precis redogörelse för sitt fall. (RCI 09/2013, s. 4)

Denna distans till de asylsökandes känslor kan jämföras med den professionalism som Wettergren menar är en del av den känslomässiga regim som råder på Migrationsverket. Att hålla en distans till den asylsökandes känslor och att inte identifiera sig med den asylsökande är en del i att upprätthålla professionalismen. Det är även ett sätt att agera utifrån det

objektiva vetenskapsidealet, där känslor ses som motsatsen till ett rationellt och objektivt agerande. Distansen till den asylsökande och dennes känslor, till identifikation med den asylsökande och till tjänstemannens egna känslor är en förutsättning för att tjänstemannen ska kunna agera objektivt. Osynliggörandet av känslor kan i själva verket få motsatt effekt och leda till att känslor omedvetet får styra professionalismen med objektiviteten som maskering (jfr Harding 2004, s. 136-137; Wettergren 2010, s. 408-409). Det finns ingen problematisering eller diskussion om hur de anställda på Migrationsverket förväntas eller kan hantera sina känslor. Det enda som framkommer att metoden för bevisvärdering aldrig får bygga på subjektivism, godtycke eller intuition (RCI 09/2013, s. 7).

4.3 Juridiken som diskursiv praktik

De rättsliga ställningstagandena är myndighetsdokument och handlar om bedömningen av sannolik identitet och av tillförlitlighet och trovärdighet i asylärenden. Texterna tillhör en juridisk genre (jfr van Leeuwen & Wodak 1999, s. 93 som talar om en juridisk genre). Ställningstagandena är officiella, med en särskild struktur och Migrationsverkets logga. Dessa aspekter av texterna kan jämföras med det som Bladini kallar *den objektifierade rösten*. Bladini menar att denna röst legitimerar texten genom hänvisning till institutionell auktoritet (Bladini 2013, s. 345). I delen av Bladinis avhandling där hon undersöker de rättsregler som styr diskursen om objektivitetskravet i brottmål skriver hon:

Jag vill här återigen poängtera att jag utgår från att varken rättssystemet eller rättsreglerna är något på förhand givet utan är i ständig förändring, och ges mening och innehåll varje gång en regel tillämpas. Däremot menar jag att det i olika rättsliga diskurser skapas gemensamma sanningar om reglernas innehåll. (Bladini 2013, s. 354)

För konsumtion och tolkning av texterna krävs en viss juridisk förståelse på grund av de tekniska juridiska begreppen. Det krävs en insikt i de gemensamma sanningarna om reglernas innehåll för att texterna ska bli

begripliga. Det kan vara förståelse utifrån en juridisk utbildning där läsaren har lärt sig att tolka och förstå vissa begrepp och problem på ett specifikt sätt. Det kan även vara en mer praktisk juridisk förståelse i form av arbete på Migrationsverket eller med asylrätt.

Ställningstagandena är koherenta och deras struktur påminner om varandra. De inleds båda med en beskrivning av syftet med respektive ställningstagande och en sammanfattning av det som presenteras i ställningstagandet. Detta följs av en bakgrund. RCI 08/2013 skiljer sig därefter från RCI 09/2013 genom att avsnittet om gällande rätt är placerat som en bilaga, istället för under rubriken *Gällande rätt*. Att det finns en rättslig ram som ställningstagandet förhåller sig framkommer likväl genom att det finns en rubrik som heter *4. Gällande rätt m.m.*, under vilken det klargörs att delen om gällande rätt är bilagerad. I RCI 08/2013 beskrivs gällande rätt under rubriken *Gällande rätt*. Efter de olika avsnitten om gällande rätt följer ett avsnitt som presenterar den bedömning som görs. I RCI 08/2013 kallas avsnittet *5. Rättschefens bedömning*, medan det i RCI 09/2013 kallas *Bedömning*.

Texterna kan också sägas bygga på varandra, även om det inte sker någon explicit hänvisning. Exempelvis redogör RCI 08/2013 i en fotnot för en av de centrala poängerna i RCI 09/2013 trots att RCI 08/2013 publicerades först (RCI 08/2013, s. 2, not 3).

De skillnader som finns i texternas struktur får viss betydelse för diskursernas utrymme och framträdande i respektive text. I RCI 08/2013 är diskursen om den universella sanningen som möjlig att nå genom objektiv undersökning mer framträdande än i RCI 09/2013. I RCI 09/2013 präglas texten i högre utsträckning av juridiken. Båda texterna kan emellertid tydligt placeras inom en rättslig ram, både genom strukturen, som präglas av den juridiska metoden och av rättskällevärdet, och genom avsnitten om gällande rätt (jfr Kleine man 2013). Även när det gäller texternas koherens är den juridiska förståelsen central. Utan en juridisk förkunskap blir "logiken" i texten, som kommer av rättskällevärdet och den juridiska metoden, inte lika tydlig.

Båda texterna präglas av tekniska juridiska begrepp som beviskrav, bevisvärdering, bevisstema et cetera. Några av dessa begrepp förklaras under delen som behandlar gällande rätt, exempelvis den fria bevisprövningen, den fria bevisföringen och den fria bevisvärderingen. Ett annat begrepp som används i RCI 08/2013 är *identitet*. Detta begrepp förklaras under rubriken *Bakgrund* (RCI 08/2013, s. 2). Det finns även juridiska dimensioner av texten som inte är explicita, men som blir begripliga med en juridisk förförståelse. Ett exempel på detta är beskrivningen av gällande rätt och de källor som underbygger texten, så som praxis och UNHCR:s handbok. Även strukturen på texten, exempelvis metoden för tillförlitlighetsbedömningen (RCI 09/2013, s. 6ff), blir begripligare med en juridisk förståelse.

Ställningstaganden är en form av kodifiering, det vill säga ett sätt att samla och skriva ner det som redan är och gäller på ett ställe. Det framkommer genom att det i texten refereras till praxis och regelverk när beskrivningen av utgångspunkter och metod görs. Det sker en form av transformation av praxis och prejudikat i texten, från enskilda fall till mer generella och principiella utgångspunkter, och till och med till ett konkret tillvägagångssätt och en metod i RCI 09/2013. De instruktioner, och i RCI 09/2013 även konkret metod, som utarbetas får sedan betydelse genom att de transformeras till handling och praktik. Dessa typer av transformationer kan tyckas vara godtyckliga, men följer en juridisk mall, nämligen den rättsdogmatiska metoden och rättskällevärdningen (jfr Kleinman 2013). Den rättsdogmatiska metoden och rättskällevärdningen ger en stabil grund och bas och en ram i bemärkelsen att det ger en viss kontroll och tröghet i systemet, eftersom det inte går att hänvisa till vad som helst vid en bedömning enligt rättskällevärdningen.

I hög utsträckning används andra texter, som praxis och regelverk, inom ramen för den "egna" rösten och för att bygga den specifika texten (se exempelvis RCI 09/2013, s. 6-7). Även om det exempelvis pekas ut att det är Migrationsöverdomstolen som i praxis har "klargjort att det inte är lämpligt att göra en bedömning av den sökandes allmänna trovärdighet innan bevisningen värderats och tillförlitligheten av denna prövats" inkorporeras

detta i den egna rösten och meningen (RCI 09/2013, s. 6). I vissa fall kan gränsen mellan det som lyfts in och texten upprätthållas något genom att ett visst avstånd skapas. Ett exempel där avståndstagande sker i viss mån är delar av användningen av punktlister i texten (se exempelvis RCI 09/2013, s. 3-4). Både inkorporerandet av domstolens mening i den egna rösten och att använda andra texter som referenser, om än med ett avståndstagande, är ett sätt att använda sig av källans, exempelvis domstolens, auktoritet för att legitimera den metod och det tillvägagångssätt som utarbetas (jfr Bladini 2013, s. 345).

Samtidigt är texterna också en tolkning av det som är och gäller. I vissa avseenden blir det tydligare än andra:

Migrationsöverdomstolen har i MIG 2007:12 angett att:
”Migrationsverket och migrationsdomstolarna måste noga skilja på vad som utgör bevismedel och vad som är sökandens utsaga.”

Uttalandet måste dock läsas med beaktande av vad UNHCR anger i sin handbok om att det är den sökandes redogörelse som ska bedömas samt Skyddsgrundsdirektivets uttalanden om den sökandes utsaga. Migrationsverket anser därför att det istället är viktigt att tänka på att den huvudsakliga bevisningen i ett asylärende utgörs av den enskildes berättelse om vad som hänt innan han eller hon lämnade hemlandet.
(RCI 09/2013, s. 6)

Genom att Migrationsöverdomstolen citeras skapas ett avstånd mellan domstolens uttalande och texten. Som stöd för den egna tolkningen använder Migrationsverket EU:s skyddsgrundsdirektiv och UNHCR:s handbok.

Ställningstagandena är inte individuellt producerade utan genomgår en process där flera personer är inblandade. De är producerade inom, av och för en svensk myndighet, Migrationsverket. I slutet av bedömningarna i respektive text framgår att ställningstagandet är beslutat av tillförordnad rättschef efter föredragning av verksjuristen. I RCI 08/2013 har även en beslutsfattare varit med och i RCI 09/2013 har asylexperten deltagit (RCI 08/2013, s. 5; RCI 09/2013, s. 10). Den distribueras inom Migrationsverket. Tjänstemän på Migrationsverket som gör bedömningar av sannolik identitet

och tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömningar ska följa de rättsliga ställningstagandena. RCI 08/2013 och RCI 09/2013 har därför en rättslig verkan inom myndigheten, och i viss mån även utanför myndigheten.

Genom de rättsliga ställningstagandenas rättsliga effekter och betydelse placeras diskurserna inom en tydlig rättslig ram. Eftersom texterna har en rättslig betydelse för de handläggare och beslutsfattare på Migrationsverket som gör rättsliga bedömningar konsumeras de på ett särskilt sätt. Texterna binder tjänstemännens arbete och kräver därför noggranna och upprepade läsningar. Tolkningen av texterna ska vara enhetlig för att tillämpningen av lagen ska vara enhetlig. Tolkningen ska därför ske på ett visst sätt. Även om många anställda har läst texterna enskilt tolkas texterna därigenom kollektivt. Wettergren menar att de anställda på Migrationsverket själva tror att deras beslut och agerande är frikopplat från deras känslor, men att de anställdas agerande istället styrs av sökandet efter status och erkännande från kollegor genom olika procedurer och processer (Wettergren 2010, s. 401, 408). Det gemensamma tolkandet och det enhetliga tillämpandet av rättsliga ställningstagandet är ett exempel på en sådan process. En del i den känslomässiga regimen som Wettergren identifierar bygger på särskiljandet mellan Migrationsverket som verkställande och tillämpande och den politiska makten som lagstiftande. Migrationsverkets anställda ansvarar därigenom enbart för tillämpningen (som första instans) och inte för lagstiftningens utformning. Det medför i sin tur att de anställda kan motsätta sig en känsla av skam (Wettergren 2010, s. 405-406). Trots detta kan den gemensamma tolkningsprocessen för att uppnå en enhetlig tillämpning ses som en kollektiv tillämpningsprocess, där de anställda i viss mån är med och skapar tillämpningen av rätten.

Den juridiska kunskap som krävs för djupare förståelse av texterna har ideologiska effekter. Eftersom texternas konsumtion leder till en tillämpning av vissa metoder och praktiker bidrar texten till att upprätthålla den ideologiska föreställning som texterna vilar på. Ställningstagandena får effekter som inte bara är diskursiva. Juridiken spelar roll för

diskursordningen, eftersom rättsvetenskapen och dess rättsdogmatiska metod är stabil och svårföränderlig. De konsekvenser som detta får på strukturell politisk nivå diskuteras i kommande avsnitt.

4.4 Sanning och objektivitet som gränsvakt

Den första diskursen som diskuterats ovan bygger på antagandet om att det existerar en universell sanning som är möjlig att nå genom objektiva undersökningar och förnimmelser med sinnen. Det är Migrationsverket som uppdrar sina anställda att söka efter denna objektiva sanning. I detta sökande ställs krav på objektivitet som innebär en distansering från den asylsökande och ett osynliggörande av det egna subjektet och de egna värderingarna.¹² Den andra diskursen bygger på ett förkroppsligande av den asylsökande genom att känslor, erfarenheter och personliga omständigheter och attribut lyfts fram.¹³

Diskurserna står i ett dialektiskt förhållande till varandra. Detta innebär att de både motverkar och påverkar varandra. De står i kontrast till varandra såtillvida att synliggörandet av känslor, erfarenheter och andra personliga omständigheter inverkar på bedömningen och försvårar möjligheten att nå den universella sanningen genom objektiva undersökningar. Även om det beskrivs som att den objektiva sanningen är möjlig att nå beskrivs det också som att utredaren ska *bedöma* vad som *kan* vara sant och vad som *kan* vara osant (RCI 09/2013, s. 8). Samtidigt medför inte förkroppsligandet av den asylsökande att den universella sanningen *i sig* ifrågasätts. Den universella sanningen framställs fortfarande som möjlig att nå med objektiva undersökningar, men den asylsökandes personliga omständigheter påverkar utredarens sökande genom att vissa hänsyn måste tas. Det är som att

¹² Se avsnitt 4.1.

¹³ Se avsnitt 4.2.

mänskligheten kommer i vägen för de objektiva undersökningarna. Det är dessutom enbart den asylsökandes känslor, erfarenheter och personliga omständigheter som synliggörs, och inte de anställda tjänstemännens.

Diskursernas dialektiska förhållande påverkar och påverkas av det juridiska systemet. Beviskravet som den asylsökande ska uppnå är inte den universella sanningen, utan det "räcker" att den asylsökande ska göra sin berättelse *sannolik*. Att göra något sannolikt kan beskrivas som ett närmande av den universella sanningen eller att visa att något ligger i den universella sanningens riktning.

Diskursen om förkroppsligande påverkar även det som kallas *myndighetens utredningsansvar* genom att utredningsansvaret och -skyldigheten sträcker sig längre i asylärenden än i andra offentlighetsliga ärenden på grund av den asylsökandes särskilda situation. Samtidigt inverkar inte diskursen om förkroppsligande så mycket att den asylsökandes situation och personliga förutsättningar medför att bevisbördan flyttas från den asylsökande till myndigheten.

Ställningstagandena har en tydlig rättslig ram och struktur. Den juridiska genren är tydlig i texterna. De två diskurserna och den juridiska genren utgör den diskursordning som jag har identifierat inom Migrationsverket utifrån de ställningstaganden jag analyserat (jfr Fairclough 1992, s. 70, 126-128; Winther Jørgensen & Philips 2000, s. 73, 76). Som diskuterats i avsnitt 4.3 påverkar juridiken diskursordningen. Den juridiska genren och juridiken som diskursiv praktik medför en relativt stabil diskursordning och för institutionen konventionella mönster.

Diskursen om den universella sanningen och möjligheten att nå denna genom objektiva undersökningar bidrar till att upprätthålla nationalismen som ideologi (jfr Fairclough 2010, s. 6-7; Fairclough 1992, s. 87-88). De faktiska bedömningarna av tillförlitlighet och trovärdighet och av sannolik identitet vilar på denna diskurs och de förställningar som diskursen bygger på. Bedömningarna av tillförlitlighet och trovärdighet och av sannolik identitet

är i sin tur en grundläggande del av bedömningen av om en asylsökande kan få uppehållstillstånd. De är därmed en del i avgörandet av vilka som får lov att uppehålla sig i Sverige och vilka som inte får det, eller som Yuval-Davis skulle uttryckt det, vilka som inkluderas och får tillhöra och vilka som exkluderas och inte får tillhöra (Yuval-Davis 2011, s. 18).

Migrationen både möjliggör och utmanar nationalstaten. Kontrollen över migrationen handlar om kontrollen över gränserna och därmed över nationalstaten och den kulturella identiteten. Denna kontroll reproducerar inkludering/exkludering och vi/dem och är avgörande för att upprätthålla rasistiska och patriarkala maktstrukturer och det kapitalistiska ekonomiska systemet (Teschfahney 1998, s. 501-502). Föreställningen om den universella sanningen och möjligheten att nå denna genom objektivitet är ett verktyg för att upprätthålla gränskontrollen och därmed nationalstaten. Det juridiska systemets principer, metoder och logiker ger en stark grund och en stabilitet som upprätthåller i systemet.

Det är en politik som står på spel. Politiken upprätthålls av föreställningarna om objektivitet, men också av det objektiva agerandet som tjänstemännen förväntas ha. Wettergren argumenterar för att det finns två alternativ för att undkomma det dåliga samvetet som arbetet på Migrationsverket kan medföra, utöver att säga upp sig. Ett av alternativen är att erkänna ironin i att arbeta för en organisation som försöker garantera ett humant och värdigt avslag på en asylansökan och att därför arbeta aktivt för att bevilja så många uppehållstillstånd som möjligt (Wettergren 2010, s. 415). I detta finns också ett utrymme till motstånd. Sådant motstånd finns det exempel på i praktiken. I Sydsvenskan beskrevs handläggare på Migrationsverket ha ägnat sig åt asylaktivism när de avgjorde så många ärenden som möjligt innan regeringens åtstramade regelverk skulle införas (Sydsvenskan 2015-12-09).

För att verkligen utmana den politik menar jag att det också krävs att de antaganden som föreställningen om objektivitet vilar på utmanas till förmån för en situerad objektivitet. En annan syn på objektivitet, en situerad objektivitet, skulle få betydande konsekvenser för det juridiska systemet och

därmed för gränskontrollen. Det skulle exempelvis kunna medföra ett förkroppsligande av Migrationsverkets tjänstemän och att bevisbördan placerades på Migrationsverket. Det skulle också kunna medföra en annan politik och i längden en annan hegemonisk ideologi. Det skulle kunna medföra en utmaning av nationalstaten och de maktstrukturer som nationalstaten upprätthåller.

5 Sammanfattning

Syftet med min uppsats var att granska det svenska asylsystemets kunskaps- och föreställningssystem om objektivitet och sanning, och dess politiska och ideologiska effekter. Den första forskningsfrågan som jag besvarat för att uppfylla syftet är *Vilka diskurser om objektivitet och sanning förekommer i Migrationsverkets instruktioner om sannolik identitet och bedömning av tillförlitlighet och trovärdighet i asylärenden?*. Jag har i uppsatsen visat att den dominerande diskursen i RCI 08/2013 och 09/2013 bygger på antagandet att det finns en universell sanning som är möjlig att nå genom empiriska, objektiva undersökningar. Det är utredaren som ska söka efter denna sanning genom att agera objektivt och med hjälp av vissa verktyg. Verktygen varierar något beroende på vad det är som undersöks. Om det är den sökandes berättelse som ska undersökas sker en granskning av berättelsen. Om det är den sökandes identitet som ska granskas undersöks identitetshandlingar och om sådana saknas kan kunskapstest, språkanalyser och muntlig utredning genomföras. Den muntliga utredningen granskas då på samma sätt som den sökandes berättelse. Jag har kommit fram till att denna diskurs kan kopplas till det objektiva vetenskapsidealet som präglas av en tilltro till naturvetenskaper som matematik och fysik, där empiriska och logiska undersökningar leder till sanningen. Det objektiva vetenskapsidealet präglas också av en distans mellan den som undersöker och det som undersöker. I texterna handlar det om en distans mellan utredaren och den asylsökande. Haraway har myntat begreppet gudstricket för att beskriva den position som det objektiva vetenskapsidealet präglas av, nämligen föreställningen om ett allvetande och -seende subjekt som intar en position från ingenstans. Denna distans är också en del av det professionella bemötande som Wettergren beskriver som Migrationsverkets känslomässiga regim.

En annan diskurs som jag identifierat och som utmanar den dominerande diskursen bygger på ett förkroppsligande av den asylsökande. Den

asylsökandes personliga förutsättningar lyfts fram som något som påverkar möjligheten att nå den universella sanningen. Det som lyfts fram är känslor, som rädsla, erfarenheter, utbildning, kön, ålder och kulturella stigma. Även förhållanden som var en är född lyfts fram eftersom det kan påverka den asylsökandes möjlighet att ha identitetshandlingar. Det är bara den asylsökande som förkroppsligas och vars förutsättningar framställs påverka bedömningen och möjligheten att nå den universella sanningen.

Diskurserna står i ett dialektiskt förhållande till varandra. Å ena sidan står de i konflikt med varandra, å andra sidan samverkar de. Diskursen om antagandet om en universell sanning som är möjlig att nå genom objektiva undersökningar står i konflikt med diskursen om att de asylsökandes personliga förutsättningar påverkar möjligheten att nå de universella sanningen. Diskurserna samverkar genom att de tillsammans påverkar det juridiska system. Systemet innebär att bevisbördan placeras på den asylsökande, men att det kompenseras genom att myndighetens utredningsansvar är långtgående och att beviskravet som ska uppnås är förhållandevis lågt. Den asylsökande ska inte bevisa den universella sanningen, utan "bara" göra sin berättelse sannolik. Dessutom har Migrationsverket en skyldighet att utreda ärendet efter dess beskaffenhet på ett objektiva sätt.

Den sista forskningsfrågan som jag besvarat för att uppfylla syftet är *Vilka ideologiska effekter har diskurserna för konstruktionen av nationalstaten och inkludering och exkludering?*. Jag har visat att juridiken påverkar diskursordningen. Diskurserna framställs inom en tydlig rättslig ram. Båda texterna är myndighetsdokument och har en tydlig juridisk genre. Genom rättskällevärdet och den rättsdogmatiska metoden bidrar den juridiska genren till att begränsa de möjliga källor som texterna kan bygga på och vilka diskurser som kan lyftas in. Det bidrar till en stabil diskursordning eftersom ett sätt att förändra diskursordningen är att lyfta in diskurser från andra diskursordningar.

Juridiken spelar därmed en viktig roll i upprätthållandet av den rådande ideologin. Genom juridiken och de diskurser som jag identifierat i texterna bidrar föreställningen om den universella sanningen, objektiviteten och hänsynen till individuella förutsättningar till att upprätthålla det rådande systemet av inkludering och exkludering av vissa personer som i sin tur upprätthåller gränser och nationalstaten.

Samtidigt är det även politiken och nationalismen som ideologi som skapar gränser, inkludering och exkludering. Migrationspolitik handlar om gränser, om vilka som får passera gränser och vilka som får rätt till platser och utrymme. Det är en tillhörighetens politik. Tillhörighetens politik bygger på konstruktionen av gränser och på inkludering och exkludering av vissa människor, sociala kategorier och grupperingar inom dessa gränser (Yuval-Davis 2011, s. 18). Kontrollen över gränser och exkludering och inkludering av vissa människor bidrar till upprätthållande av rådande maktstrukturer (Teshahune 1998, s. 502-504).

Som konstateras i inledningen är det juridiska systemet för inkludering och exkludering inte nytt, utan har en hårdare skepnad. Migrationsverket har fått kritik, exempelvis för långa handläggningstider, godtyckliga åldersbedömningar och bristfälliga asylutredningar (Kudo 2016; Lennartsson, Thorén och Huitfeldt 2016; Wetterqvist 2017). Jag har brottats med frågan om hur jag som handläggare ska förhålla mig till systemet. Vilken betydelse har jag i upprätthållandet av systemet? Vilken möjlighet finns det till motstånd? Regleringen ger en ram och tolknings- och handlingsutrymme inom denna ram kan vara större eller mindre. I december publicerade *Svenska Dagbladet* en artikel om asylaktivism på Migrationsverket.

Anställda på Migrationsverket gillade inte regeringens åtstramningar av asylopolitiken, och arbetade trots semestertider för att bevilja så många permanenta uppehållstillstånd som möjligt innan de nya reglerna trädde i kraft. (Gudmundson, 2016-12-09)

Det har även rapporterats om att curlade 80- och 90-talister på Migrationsverket är ineffektiva och i vissa fall vägrar skriva avslagsbeslut

(Ohlin 2016). Även om detta inte ensamt är tillräckligt för att ändra tillhörighetens politik är det möjligen ett sätt att utmana och skapa utrymme för motstånd inom ramen för den politik som bedrivs. Och kanske kan det så ett frö till förändring.

Referenser

Artiklar och webbsidor

Bladini, Moa (2008). "Rätt utan Sanning? – en reflektion angående Sanningens roll i straffprocessen idag". *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*. Vol. 95. Nr. 3, s. 243-258.

Gudmundson, Per (2016). "Asylaktivism på Migrationsverket". *Svenska Dagbladet*. 9 december. <https://www.svd.se/asylaktivism-pa-migrationsverket> (hämtad 2017-05-22).

Heuman, Lars (2004/2005). "Domarens och åklagarens skyldighet att vara objektiva". *Juridisk Tidskrift*. Nr. 1, s. 42-60.

Johannesson, Livia (2012). "Performing Credibility: Assessments of Asylum Claims in Swedish Migration Courts", *Retfaerd: Nordic Journal of Law and Justice*. Vol. 35 Nr. 3/138, s. 68-83. Tillgänglig online: http://retfaerd.org/wp-content/uploads/2014/08/Retfaerd_3_2012_5.pdf (hämtad 2017-06-25).

Kudo, Per (2016). "Trots kritik – ingen kortare handläggningstid på flera år". *Svenska Dagbladet*. 23 mars. <https://www.svd.se/trots-kritik--inga-kortare-handlaggningstider-pa-flera-ar> (hämtad 2017-05-22).

Lennartsson, Dimitri, Thorén, Magnus & Huitfeldt, Jörgen (2016). "Handläggare vittnar om godtyckliga åldersbedömningar", *Sveriges Radio*, 8 juni. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6448519> (hämtad 2017-05-22).

Migrationsverket (2017). *Rätts- och landinformation – Lifos*. 4 maj. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Ratts--och-landinformation-Lifos.html> (hämtad 2017-05-22).

Ohlin, Jonas (2016). ”Migrationsverket: Färre asylbeslut är curlade 80-talistens fel”. *SVT Nyheter*. 26 augusti.

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/migrationsverket-skyller-allt-farre-asylbeslut-pa-curlade-80-talister> (hämtad 2017-05-22).

Ohlsson, Erik (2016). ”Ett år efter Alan Kurdi – bilden som öppnade världens ögon”. *Dagens Nyheter*. 26 augusti.

<http://www.dn.se/nyheter/varlden/ett-ar-efter-alan-kurdi-bilden-som-oppnade-varldens-ogon/> (hämtad 2017-05-22).

Regeringen (2015a). *Tal av statsminister Stefan Löfven vid manifestationen för flyktingar*. 6 september. <http://www.regeringen.se/tal/2015/09/tal-av-stefan-lofven-vid-manifestationen-for-flyktingar-den-5-september/> (hämtad 2017-05-22).

Regeringen (2015b). *Insatser med anledning av flyktingkrisen*. 23 oktober. <http://www.regeringen.se/4aa54c/contentassets/6519e46a9780457f8f90e64aefed1b04/overenskommelsen-insatser-med-anledning-av-flyktingkrisen.pdf> (hämtad 2017-05-22).

Regeringen (2015c). *Regeringen föreslår åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande*. 24 november.

<http://www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-foreslar-atgarder-for-att-skapa-andrum-for-svenskt-flyktingmottagande/> (hämtad 2017-05-22).

Regeringen (2017). *Regeringen skärper gränskontrollerna*. 2 maj.

<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/05/regeringen-skarper-granskontrollerna/> (hämtad 2017-05-22).

Sahlin, Ingrid (2008). ”Om trovärdighet i ändrade berättelser”. *Retfærd: Nordic Journal of Law and Justice*. Vol. 31. Nr. 4/123, s. 61–82.

Sundberg, Marit & Forssblad, Mari (2016). ”Riksdagen klubbade igenom nya skärpta asylregler”. *SVT Nyheter*. 22 juni.

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/riksdagen-klubbade-igenom-nya-skarpta-asylregler> (hämtad 2017-05-22).

Tesfahuney, Mekonnen (1998). "Mobility, racism and geopolitics". *Political Geography*. Vol. 17. Nr. 5, s. 499–515.

Van Leeuwen, Theo & Wodak, Ruth (1999). "Legitimizing Immigration Control: A Discourse-Historical Analysis". *Discourse Studies*. Vol. 1. Nr. 1, s. 83–118.

Wettergren, Åsa (2010). "Managing unlawful feelings: the emotional regime of the Swedish migration board". *International Journal of Work Organisation and Emotion*. Vol. 3. Nr. 4, s. 400–419.

Wetterqvist, Anna (2017). "Inte konstigt att det blir fel" - intern rapport avslöjar brister i varannan asylutredning". *Dagens Juridik*. 1 maj.

<http://www.dagensjuridik.se/2017/02/inte-konstigt-att-det-blir-fel-intern-rapport-avslojar-brister-i-varannan-asylutredning> (hämtad 2017-05-22).

Litteratur

Andersson, Ulrika (2004). *Hans (ord) eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*. Diss. Lund : Univ., 2004.

Birkler, Jacob (2012). *Vetenskapsteori: en grundbok*. 2. uppl. Stockholm: Liber.

Bladini, Moa (2013). *I objektivitetens sken: en kritisk granskning av objektivitetsideal, objektivitetsanspråk och legitimeringsstrategier i diskurser om dömande i brottmål*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2013.

Bull, Thomas (2012). "Objektivitetsprincipen". I Marcusson, Lena (red.). *Offentligrättsliga principer*. 2. uppl. Uppsala: Iustus, s. 97-132.

Diesen, Christian (2012). *Bevis*. 8, *Prövning av migrationsärenden*. 2., omarb. uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Fairclough, Norman (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.

Fairclough, Norman (2010). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. 2. ed. Harlow: Longman.

- Gunnarsson, Åsa & Svensson, Eva-Maria (2009). *Genusrättsvetenskap*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Haraway, Donna (2004). "Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective". I: Harding, Sandra G. (red.) (2004). *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*. New York, N.Y.: Routledge, s. 81-101.
- Harding, Sandra G. (2004). "Rethinking standpoint epistemology: What is 'strong objectivity'?" I: Harding, Sandra G. (red.) (2004). *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*. New York, N.Y.: Routledge, s. 127-140.
- Kleinman, Jan (2013), "Rättsdogmatisk metod". I Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.). *Juridisk metodlära*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 21-45.
- Lykke, Nina (2009). *Genusforskning: en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Molander, Joakim (2003). *Vetenskapsteoretiska grunder: historia och begrepp*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Honkatukia, Päivi & Ruuskanen, Minna (2007). "Legal texts as discourse". I Gunnarsson, Åsa, Svensson, Eva-Maria & Davies, Margaret (red.) (2007). *Exploiting the limits of law: Swedish feminism and the challenge to pessimism*. Aldershot: Ashgate, s. 69-88.
- Seidlitz, Madelaine (2014). *Asylrätt: en praktisk introduktion*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Schelin, Lena (2007). *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*. Omarb. [utg.] Stockholm: Norstedts juridik.
- Thorburn Stern, Rebecca & Wikström, Hanna (2016). *Migrationsrätt: skyddsbehov och trovärdighet : bedömning i asylärenden*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Yuval-Davis, Nira (2011). *The politics of belonging: intersectional contestations*. Los Angeles, Calif.: Sage.

Källor

Migrationsverket (2009). *Rättschefens rättsliga ställningstagande angående Flykting- och skyddsbedömningsbedömningar rörande sökande som tillhör särskilt utsatta grupper*. RCI 11/2009, 22 december.

Migrationsverket (2012). *Rättsligt ställningstagande angående den individuella prövningen av individer tillhörande minoriteter och andra grupper i Iran samt flyktingskap sur place för individer ur denna grupp*. RCI 16/2012. 27 juni.

Migrationsverket (2012). *Rättsligt ställningstagande angående religion som asylskäl inklusive konvertering*. RCI 26/2012. 12 november.

Migrationsverket (2013). *Rättsligt ställningstagande angående sannolik identitet i asylärenden*. RCI 08/2013. 31 maj.

Migrationsverket (2013). *Rättsligt ställningstagande angående metod för prövning av tillförlitlighet och trovärdighet*. RCI 09/2013. 10 juni.

Migrationsverket (2015). *Rättsligt ställningstagande angående utredning och prövning av den framåtsyftande risken för personer som åberopar skyddsskäl på grund av sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller könsuttryck*. SR 38/2015. 2 oktober.

Prop. 2015/16:174 *Förslag om att tillfälligt begränsa möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige*.